

Hur påverkar ojämlikhet synen på omfördelning?

En forskningsöversikt

Författare: Jan Szulkin

Ojämligheten i Sverige har vuxit under lång tid. Samma mönster återfinns i de flesta jämförbara länder. De växande klyftorna har stora konsekvenser; för demokratin, för sammanhållningen i samhället och för den enskilda människans makt och möjligheter.

Det är bakgrunden till att LO-kongressen 2016 beslutade att tillsätta jämlikhetsutredningen. Syftet är att beskriva ojämlikhetens framväxt och konsekvenser, förstå vad det är som driver den och att ta fram förslag på hur jämlikheten kan öka. Utredningen ska resultera i en slutrapport till LOs kongress 2020 och ett antal underlagsrapporter innan dess, varav denna är en.

Min förhoppning är att denna rapport tillsammans med jämlikhetsutredningens övriga material ska bidra till en debatt om jämlikhetens betydelse och hur vi når ett Sverige med avsevärt mindre klyftor än i dag, där alla människor får komma till sin fulla rätt.

Therese Guovelin

LOs förste vice ordförande

Underlagsrapport till LOs jämlikhetsutredning.

Rapporten är skriven av Jan Szulkin, doktorand i statsvetenskap vid Uppsala universitet.

Författaren ansvarar själv för rapportens innehåll och slutsatser.

© Landsorganisationen i Sverige 2018

Grafisk form: LO

Omslagsillustration: Cristina Jäderberg

Tryck och produktion: Bantorget Grafiska AB, Stockholm 2018

ISBN 978-91-566-3338-6

LO 18.10 1000

Innehåll

1. Sammanfattning	5
2. Introduktion	6
Vad är ekonomisk ojämlikhet?	7
Vad innebär omfördelning?	8
Rapportens disposition	9
3. Teori	10
Teoretiska modeller	11
Mellanliggande variabler	14
Sammanfattande kommentarer om de teoretiska modellerna	17
4. Empiriska studier	18
Korrelationsstudier – hur ser sambanden ut?	19
Experimentella studier om ojämlikhet och omfördelningspreferenser	28
5. Avslutande diskussion	33
6. Referenser	37

1. Sammanfattning

FÖRELIGGANDE RAPPORT GÅR igenom forskningen om hur ekonomisk ojämlikhet påverkar inställning till ekonomisk omfördelning och den faktiska omfördelningen i ett land. Den teoretiska utgångspunkten som används i översikten är framförallt den så kallade Meltzer-Richard-modellen. Denna förutspår att ökad ekonomisk ojämlikhet bör leda till att medianväljaren efterfrågar mer omfördelning. Detta tros leda till ett ökat politiskt tryck för mer omfördelning och på så sätt leda till att mer resurser fördelas från höginkomsttagare till låginkomsttagare. I översiktens teoretiska avsnitt kontrasteras denna grundläggande hypotes med teoretiska modeller som i viss utsträckning gör andra och motsatta antaganden om hur ojämlikhet påverkar omfördelning. I översikten diskuteras även ett antal mellanliggande faktorer som möjligtvis påverkar förhållandet. Därefter följer en genomgång av de empiriska studier som undersöker hur ekonomisk ojämlikhet påverkar både individers preferenser och den omfördelning som sker inom länder. Många studier visar att de individuella preferenserna till omfördelning, liksom effekten av ökad ojämlikhet på dessa, i stor utsträckning beror på individens position i inkomstfördelningen. En del studier tyder även på att människor överlag har dålig kunskap om sin position och att korrekt information påverkar preferenserna. Flera författare menar därtill att en viktig faktor i inställningen till omfördelning är hur man tror att ojämlikheten uppstått: om den uppfattas som orättvist grundad blir inställningen till omfördelning mer positiv än om den uppfattas som rättvis. Sammantaget finns det en viss övervikt av studier som menar att människors preferenser till omfördelning blir mer positiva av ökad ojämlikhet, men resultaten är långt ifrån entydiga. På makronivå visar däremot genomgången av forskningsområdet att de senaste decenniernas ökande ekonomiska ojämlikhet inte har lett till mer ekonomisk omfördelning. I översiktens avslutande del diskuteras möjliga anledningar till att Meltzer-Richard-modellens hypotes om att ökad ojämlikhet leder till politiska beslut som ökar omfördelningen inte verkar stämma.

2. Introduktion

POLITIK DEFINIERAS OFTA som individers och gruppers kamp om begränsade resurser; om vem som får vad, när och hur (Lasswell 1936). Fördelningsfrågor har länge varit centrala inom politiken, inte minst i västvärlden där vänster-höger-skalan med dess fokus på omfördelning och välfärdsstatens storlek länge dominerat den politiska debatten (Shapiro m.fl. 2008). Exempelvis framhåller Lipset & Rokkan (1967) i en berömd tes konflikten mellan arbete och kapital som en central faktor i de västerländska partisystemens uppkomst. Till följd av detta har konflikten mellan socialdemokratiska och konservativa partier spelat en framträdande roll inom politiken. Lipset (1960) beskrev val som en demokratisk klasskamp och andra menar att välfärdsstater uppstått till följd av – och fortfarande utgörs av – intressekonflikter mellan olika socioekonomiska klasser och intressegrupper (Korpi & Palme 2003).

Att människors preferenser gällande omfördelning påverkas av socioekonomiska faktorer är välkänt. I grova drag kan man säga att det finns tre huvudsakliga faktorer som påverkar en individs inställning till omfördelning; egenintresse, riskaversion och sociala preferenser. Den (Durante m.fl. 2014) första berör hur individer väljer att maximera sin egen inkomst och nytta, vilket i sin tur beror på deras position i inkomstfördelningen. Generellt sett är det så att ju högre upp i fördelningen man befinner sig, desto större är egenintresset av mindre omfördelning. Den andra faktorn handlar om att individer till viss del grundar sin inställning till omfördelning på en ekonomisk riskkalkyl över sin närmaste framtid. En mer riskavert person blir då mer positivt inställd till omfördelning än en mindre riskavert, i de fall det finns en oro för att förlora sin inkomst. Omfördelning kan på så sätt ses som en försäkring (se till exempel Cusack m.fl. 2006).¹ Slutligen påverkar en individs sociala preferenser inställningen till omfördelning. Här spelar ideologi och inställning till andras välmående in. Exempelvis är en resursstark

¹ Värt att notera här är att människor är benägna att tillskriva en ekonomisk förlust ett högre värde än motsvarande ekonomiska vinst (Kahneman m.fl. 1991).

och mer altruistiskt lagd person antagligen mer positivt inställd till omfördelning än en egoistiskt lagd person, allt annat lika.

De senaste decennierna har präglats av en ökande ekonomisk ojämlikhet i merparten av de industrialiserade demokratierna, inte minst i Sverige (Milanovic 2016). Denna utveckling har på sistone fått allt större uppmärksamhet inom både akademien och politiken. Debatten har i stor utsträckning handlat om varför den ekonomiska ojämlikheten ökar, men även om de konsekvenser som detta får för samhället. Eftersom fördelningsfrågor är framträdande i den samhällspolitiska debatten och är tätt kopplade till ojämlikhet, finns det skäl att fördjupa sig i förhållandet mellan ojämlikhet och fördelning. I denna forskningsöversikt går jag därför igenom hur ekonomisk ojämlikhet påverkar människors inställning till ekonomisk omfördelning och den faktiska omfördelningen. Innan jag inleder själva översikten behöver dock ett par centrala begrepp definieras.

2.1 Vad är ekonomisk ojämlikhet?

Ekonomisk ojämlikhet är ett mått på fördelning av resurser mellan individer eller hushåll i ett samhälle. Oftast mäter man den ojämlika tillgången på inkomster eller förmögenheter. Ett vanligt förekommande mått inom forskningen är Gini-koefficienten, som mäter fördelningen av inkomst inom ett lands samlade befolkning. Andra mått som används kan exempelvis vara kvoterna mellan inkomsten för den 90:e och 50:e eller 10:e percentilen² i en befolknings inkomstfördelning.

Ekonomisk ojämlikhet är per definition ett relativt mått; det är en jämförelse mellan individer, hushåll eller andra relevanta enheter. Detta innebär att en ökning eller minskning av ojämlikheten kan bero på att inkomsterna inom en befolkning förändras på olika sätt. Exempelvis har både Sverige och USA upplevt ökande inkomstojämlikhet under de senaste decennierna. Samtidigt som inkomstskillnaderna vidgades har praktiskt taget alla i Sverige fått det bättre ställt i reella termer, medan många amerikaner fått avstannade eller minskade reella inkomster. Omvänt är det teoretiskt möjligt att en minskande ojämlikhet grundar sig i

² Percentilen anger hur många observationer i en befolkning som är mindre än just denna. Till exempel har 89 procent av befolkningen lägre inkomst än den 90:e percentilen i inkomstfördelningen.

såväl lägre som högre inkomster för samtliga individer. Det är storleken på inkomstförändringen i olika delar av inkomstfördelningen som avgör hur ojämlikheten förändras. Det kan även nämnas att utvecklingen av ojämlikhet skiljer sig åt mellan USA och de flesta europeiska länder, där den amerikanska ojämlikheten utmärker sig med en kraftig inkomstökning för den rikaste procenten av befolkningen (Bengtsson m.fl. 2014; Hacker & Pierson 2010; Piketty & Saez 2014).

Inkomstskillnader och omfördelning är tätt förknippade med varandra. Om vi bortser från de olika ojämlikhetsmått som diskuterats ovan finns det två typer av inkomstskillnader; skillnader i bruttoinkomst och skillnader i nettoinkomst. Den förra mäter förhållandet mellan en befolknings inkomster före skatter och transfereringar (bidrag och försäkringar). Detta kallas även marknadsojämlikhet och är huvudsakligen ett resultat av samspelet mellan utbud och efterfrågan på arbetsmarknaden, men även av förhandlingsprocesser mellan arbetsmarknadens parter. Skillnader i nettoinkomst mäter förhållandet mellan befolkningens inkomster efter skatter och transfereringar. Skillnaden mellan dessa två typer av ojämlikhet är alltså den nivå av omfördelning som beslutats inom ett politiskt system.

2.2 Vad innebär omfördelning?

Fördelningspolitik syftar vanligtvis till en omfördelning av inkomster, förmögenheter eller olika former av konsumtion. Skatter och transfereringar är centrala instrument för omfördelning av bruttoinkomster. Strikt sett betyder omfördelning att en individ får tillbaka mer från skattekasen än hen har betalat in och att en annan individ betalar in mer än hen får tillbaka.³ I praktiken kan detta betyda flera olika saker. Utöver de redan nämnda skatterna och transfereringarna kan tilläggas offentlig service, såsom sjukvård och utbildning. Givet att dessa är offentligt finansierade kan en sådan subvention av individens kostnad rimligen betraktas som en typ av omfördelning (Schwabish m.fl. 2006).

Eftersom omfördelning består av flera komponenter är det, som vi kommer att se, inte helt oproblematiskt att bedöma en individs samlade inställning till ojämlikhet och omfördelning. Det är exempelvis möj-

3 Ett alternativt synsätt är att individer omfördelar till sig själva över livstiden, men det är inte i fokus för denna rapport.

ligt att en individ är positiv till lägre skatter men samtidigt motsätter sig nedskärningar inom välfärden. Som man frågar får man svar. Vissa studier inom området fokuserar även på storleken på sociala statliga utgifter, storleken på den omfördelande faktorn inom ekonomin och i enstaka fall på ersättningsnivåerna inom olika välfärdsprogram. Med andra ord finns det olika sätt att beskriva omfördelning och det är inte uppenbart vilket som är det mest rimliga att använda när personer tillfrågas om sin syn på begreppet.

2.3 Rapportens disposition

Översikten inleds med ett teoriavsnitt där olika modeller av sambandet mellan ojämlikhet och inställning till omfördelning liksom faktisk omfördelning diskuteras. Jag tar även upp ett antal mellanliggande variabler som kan påverka den långa kedjan från individens inställning till ojämlikhet till politiska beslut om omfördelning. Därefter går jag igenom ett antal olika empiriska studier som gjorts för att analysera förhållandet och deras resultat. I det sista avsnittet sammanfattar jag mina reflektioner och argument i en avslutande diskussion.

3. Teori

FÖR ATT BÄTTRE förstå hur ojämlikhet påverkar människors preferenser för omfördelning är det behövligt att kortfattat nämna några av de faktorer som kan tänkas påverka dessa preferenser i allmänhet. Alesina & Giuliano (2011) går igenom såväl teoretiska antaganden som empiriska resultat om de faktorer som påverkar individers inställning till omfördelning. Bland annat har ideologi, utbildning, familjesituation, kön och ålder ofta visats samvariera med människors attityd till omfördelning. Exempelvis är äldre människor, kvinnor, singlar och personer med kortare utbildning generellt sett mer positiva till omfördelning. Utöver dessa faktorer diskuterar författarna att människors personlighet, familjebakgrund och diverse personliga upplevelser i livet sannolikt bidrar till att forma inställningen till omfördelning. Författarna diskuterar att en av de variabler som korrelerar starkt med människors preferenser i frågan är inkomstnivå. Rikare personer är i regel mindre positiva till omfördelning än fattiga. Detta är kanske inte förvånande då fenomenet per definition innebär en inkomstförlust för de förra och en inkomstökning för de senare. Därför kan människors position i inkomstfördelningen ha stor effekt på deras inställning till omfördelning.

Det är dock inte enbart den nuvarande ekonomiska situationen som kan påverka en individs inställning, utan även den förväntade framtida ställningen. Därför kan en persons uppfattning om ett samhälles sociala rörlighet och de egna möjligheterna att röra sig uppåt i den sociala strukturen påverka inställningen till omfördelning. Om skattesatserna är stabila och befolkningen upplever att det finns en hög nivå av social rörlighet, är det möjligt att vissa väljare tror att högre skatter blir en nettoförlust när de väl rört sig uppåt på samhällsstegen (se till exempel Bénabou & Ok 2001).⁴ Uppfattningar om social rörlighet används inte sällan för att förklara skillnader mellan synen på omfördelning i olika länder. Exempelvis har Sverige högre skattekvot och en befolkning som

4 Denna tes har även empiriskt stöd (Alesina & La Ferrara 2005).

är mer positiv till omfördelning än USA. Samtidigt finns det studier som tyder på att amerikaner är mer optimistiska kring möjligheterna till social rörlighet (Alesina m.fl. 2018).

Ovanstående diskussion tyder på att det kan finnas samhälleliga faktorer, grundade i politiska institutioner och sociala normer eller kultur, som påverkar inställningen till omfördelning.⁵ Iversen & Soskice (2006) menar att variationer mellan länders omfördelning i viss utsträckning beror på skillnader i ländernas grundläggande politiska institutioner. Författarna visar att proportionella valsystem oftare leder till mittenvänster-koalitioner än vad fallet är i majoritära system, där mittenhögerpartier oftare regerar. Skälet till detta menar man är medelklassens tendens att föredra mittenhögerpartier före mittenvänsterpartier i de tvåpartisystem som utvecklas under majoritära valsystem. Detta leder i sin tur till olika nivåer på omfördelning som alltså grundar sig i institutionella skillnader mellan länderna. Ytterligare en institutionell faktor som har visat sig ha betydelse för graden av omfördelning i ett land är fackligt inflytande. I länder med starka fackliga organisationer tenderar både bruttolönerna och omfördelningen att vara högre än i andra länder, delvis eftersom arbetarklassen får större inverkan på politiken (se exempelvis Korpi 1983; Volscho & Kelly 2012).

3.1 Teoretiska modeller

Det finns flera teoretiska modeller som beskriver hur ojämlikhet påverkar människors preferenser för omfördelning. Nedan går jag igenom ett axplock som visar på den tämligen breda uppsättning hypoteser som återfinns i litteraturen. Dessa har valts ut på basis av relevans för översiktens huvudsakliga frågeställning samt genomslag i den akademiska debatten.

Som utgångspunkt för översikten har jag valt en modell som kallas Meltzer-Richard-modellen (Meltzer & Richard 1981), hädanefter kallad MR-modellen. Modellen bygger på det så kallade medianväljarteomet⁶ och är en utveckling av ekonomen Romers arbete (1975). Den är antag-

⁵ Vilket även diskuteras av Alesina & Giuliano 2011.

⁶ Medianväljarteomet brukar ofta tillskrivas Anthony Downs (1957) och beskriver, i korta drag, hur partier inom ett majoritetsvals system rationellt sett bör tillgodose medianväljarens, eller den typiske väljarens, åsikt i syfte att maximera antalet väljare.

ligen en av de mest omskrivna modellerna rörande förhållandet mellan ojämlikhet och omfördelning och har legat till grund för många framstående arbeten (se exempelvis Persson & Tabellini 1994). Den grundläggande hypotesen i MR-modellen är att ökad bruttojämlighet leder till ökad omfördelning. Modellen beskriver hur medianväljarens inkomst i förhållande till genomsnittsinkomsten i en ekonomi minskar när bruttojämligheten ökar. Givet antagandet att medianväljaren märker detta kommer hen att efterfråga mer omfördelning, så att inkomsten ökar till den grad då den motsvarar genomsnittslönen. Detta följer av att det i grova drag är vid denna punkt som den individuella skattekostnaden av omfördelning blir lika stor som nyttan av transfereringarna. Eftersom modellen bygger på att konkurrerande politiska partier strävar efter att få medianväljarens röst antas partierna därför anpassa sin politik till medianväljarens preferenser. Annorlunda uttryckt bör ökad ojämlikhet, enligt MR-modellen, skapa ökat politiskt tryck för högre omfördelning, vilket i sin tur bör leda till att politiker anpassar sin politik därefter. MR-modellen förutspår därför att ökad ojämlikhet leder till ökad omfördelning.

Bénabou (2000) gör en motsatt förutsägelse om hur ekonomisk ojämlikhet påverkar inställningen till omfördelning. Hans hypotes är att ökad bruttojämlighet leder till minskad omfördelning. Modellen utgår från en situation med små inkomstskillnader, vilket han menar skapar ett generellt välbefinnande med stort stöd för omfördelning. Om den ekonomiska ojämlikheten i ett sådant skede börjar växa, allt annat lika, ökar andelen människor vars personliga ekonomiska situation blir lidande av en ökad omfördelning. Förhållandet mellan individens nytta från det generella välbefinnande som skapas i en jämlik situation och den förlust som ökad omfördelning skulle innebära avgör utfallet i Bénabous modell. Annorlunda uttryckt kan man säga att eftersom ökad ojämlikhet har olika konsekvenser för olika individer, där vissa får det relativt sett bättre och andra relativt sett sämre, kan ökad ojämlikhet ha olika effekt på olika individers preferenser för omfördelning. Sammantaget finns det enligt Bénabou skäl att tro att två jämviktslägen kan uppstå i förhållandet mellan ojämlikhet och omfördelning. Å ena sidan det amerikanska med hög ojämlikhet och låg omfördelning och å andra sidan det västeuropeiska med låg ojämlikhet och hög omfördelning.

Bénabou & Tirole (2006) beskriver hur människors uppfattning om rättvisa ofta anpassar sig till de nuvarande förhållandena. Kognitivt sett, menar författarna, finns det en tendens bland människor att tolka gällande sociala situation som en där alla i princip får det de förtjänar. Ökande ekonomisk ojämlikhet kan därför lämna stödet till omfördelning oförändrat. Skälet till detta är den underliggande uppfattningen om varför ojämlikheten ökat. Om man anser att ojämlikheten uppstått på ett rättvist sätt leder det förmodligen till en annan inställning till omfördelning än om man anser att ojämlikheten är orättvist grundad. Även i denna modell återfinns idén om två jämviktslägen. Det amerikanska förhållningssättet innebär hög tilltro till den egna förmågan och att nuvarande situation är rättvis, varför en politik som syftar till att omfördela de ekonomiska resurserna möter ogillande hos befolkningen. Å andra sidan finns den europeiska inställningen där omfördelning har utbredd stöd och människor överlag tror mindre på social rörlighet och på att olikheter i personligt välstånd är meritokratiskt grundade.

Sammantaget finns det alltså olika teoretiska hypoteser, som pekar åt olika håll, gällande hur ekonomisk ojämlikhet påverkar inställningen till omfördelning. Ytterligare en aspekt att ha i åtanke är att fördelningsfrågor inte nödvändigtvis är det som avgör hur man röstar. Om det finns fler frågor på den politiska agendan än ekonomisk fördelning kan det bli mindre sannolikt att en koalition som främjar omfördelning skapas. Roemer (1998) exemplifierar med att en katolsk arbetare kan vara positivt inställd till en hög nivå på omfördelning men ändå rösta på ett högerparti, om högerpartiet tilltalar den katolska identiteten mer än vänsterpartiet tilltalar arbetaridentiteten. I ett sådant scenario kan ökad ekonomisk ojämlikhet möjligen påverka inställningen till omfördelning, men inte så pass mycket att den katolske arbetaren byter parti. Angränsande till Roemers argument utvecklar Shayo (2009) en modell inspirerad av socialpsykologisk litteratur. I modellen kopplas ekonomisk ojämlikhet till individers självupplevda status och identitet. Författaren menar att statusen bland arbetarklassväljare sjunker i takt med att den ekonomiska ojämlikheten ökar, vilket gör en nationell identitet relativt sett mer lockande, då dess sociala status är högre. En mer betonad nationell identitet antas i sin tur leda till att frågor som rör omfördelning blir relativt sett mindre viktiga, till förmån för sociokulturella frågor. Som vi

ska se nedan kan det antagandet vara mer troligt om många människor med annan etnisk bakgrund återfinns i de lägre samhällsekonomiska skikten. På så sätt kan ekonomisk ojämlikhet leda till lägre klassidentifikation och att väljarskikt som skulle gynnas av högre omfördelning inte röstar för det. I artikeln underbygger Shayo i viss mån modellen med hjälp av en empirisk analys.

3.2 Mellanliggande variabler

Som jag diskuterat ovan kan man tänka sig att ojämlikhet påverkar inställningen till omfördelning på olika sätt. I detta delavsnitt diskuterar jag ytterligare några faktorer som kan påverka detta förhållande. Givet att ojämlikhet kopplar an till många samhälleliga faktorer⁷ har jag behövt begränsa diskussionen till de som bedömts vara mest relevanta.

3.2.1 Arbetsmarknad och välfärdens utformning

Moene & Wallerstein (2001) förespråkar en modifierad version av MR-modellen i vilken en åtskillnad görs mellan välfärdsprogram som omfördelning och som försäkring. När ojämlikheten sänker medianväljarens inkomst i förhållande till genomsnittsinkomsten beskriver författarna två effekter som går i motsatt riktning. Något förenklat menar de att det aggregerade stödet för omfördelning höjs med ökad ojämlikhet, men att medelklassens vilja att investera i välfärdsrelaterade försäkringar samtidigt minskar. Detta gäller framförallt när riskerna på arbetsmarknaden är koncentrerade till arbetarklassen, eftersom medelklassens egenintresse av att försäkra sin inkomst då minskar. Sammantaget bestäms effekten av ojämlikhet på inställningen till omfördelning av dessa två separata effekters storlek. Författarna analyserar data med statliga utgifter från 18 OECD-länder under perioden 1980–1995 och finner stöd för sin teoretiska modell.

En liknande diskussion förs i Alt & Iversen (2017), som menar att arbetsmarknadens utformning och etnisk heterogenitet kan påverka förhållandet mellan ojämlikhet och inställningen till omfördelning. Författarna diskuterar hur arbetsmarknaden i de flesta OECD-länder blivit allt mer segmenterad, kännetecknas av outsider-insider-logik (Rueda

⁷ Se exempelvis Pickett & Wilkinson (2010) uppmärksammade diskussion om ojämlikhetens effekter på bland annat hälsa, kriminalitet, utbildning och social rörlighet.

2005) och påverkas av automatisering och globalisering. Till följd av detta koncentreras riskerna på arbetsmarknaden bland arbetare med lägre kvalifikationer, vilket leder till en minskning av medelklassens stöd för exempelvis arbetslöshetsförsäkring. Detta eftersom den individuella nyttan av en sådan försäkring minskar i förhållande till kostnaden. Författarna utvecklar en modell som visar hur det "sociala avståndet" (Alt & Iversen 2017, s. 21) mellan medelklassen och arbetarklassen påverkar medelklassens inställning till omfördelning. Författarna nämner flera faktorer som påverkar förekomsten av en gemensam identitet, såsom etnicitet, religion, livsstil och liknande erfarenheter. Tillsammans avgör dessa det sociala avståndet mellan samhällsklasser. Alt & Iversen menar att graden av gemensam identitet över klassgränserna utmanas när ojämlikheten och andelen utlandsfödda bland de lägre kvalificerade arbetarna ökar, vilket tros leda till att stödet för omfördelning minskar bland medelklassen.⁸

3.2.2 Politiskt deltagande

De grundläggande teoretiska hypoteserna som jag presenterat ovan förutsätter att individer längs med hela inkomstfördelningen påverkar politiken i lika stor utsträckning. Det finns emellertid ett antal studier som tyder på att ekonomisk ojämlikhet leder till minskat politiskt deltagande (se till exempel Beramendi & Anderson 2008; Mahler 2002; Schäfer 2012; Solt 2008, 2010), även om enstaka studier tyder på det motsatta förhållandet.⁹ Den negativa effekten av ekonomisk ojämlikhet är i dessa studier särskilt stor bland låginkomsttagare, vilka generellt sett redan deltar i lägre utsträckning i politiken.¹⁰ Ett skäl som ofta lyfts fram till varför deltagandet bland just dessa väljare minskar är att de ökade klyftorna får väljarna att uppleva att det politiska systemet och den politiska agendan främst berör rikare väljares intressen. Väljare med lägre

8 Värt att nämna här är att det finns en stor litteratur som undersöker förhållandet mellan etnisk heterogenitet och inställning till omfördelning (Dahlberg m.fl. 2012; Stichnoth & Van der Straeten 2013). Märk dock att den förra kritiserats starkt av bland annat Nekby & Pettersson-Lidbom (2017).

9 Oliver (1999) menar att ökad ekonomisk ojämlikhet i amerikanska städer gör att konfliktnivån ökar då "mer står på spel" för väljarna, vilket leder till högre deltagande.

10 Detta är ett väl belagt fenomen inom deltagandelitteraturen, se exempelvis i Esaiasson & Westholm (2006).

inkomster blir därför ointresserade av att engagera sig politiskt, då de inte känner sig representerade. I förhållande till MR-modellen kan detta leda till att medianväljaren förflyttas högre upp i inkomstfördelningen och att hen inte vill ha lika mycket omfördelning som medianväljaren i en situation med ett högre valdeltagande. Det finns även studier som tyder på att ett ökat valdeltagande leder till ökad omfördelning. Detta har observerats i såväl en jämförelse mellan länder (Mahler 2008) som i Sverige (Aggeborn 2016) och i USA (Avery 2015; Mueller & Stratmann 2003). På så sätt kan en negativ effekt av ekonomisk ojämlikhet på valdeltagande bli självförstärkande, om ojämlikheten både grundar sig i och leder till att lägre inkomstgrupper deltar i lägre utsträckning. Dock bör ett varningens finger höjas vad gäller ett eventuellt orsakssamband mellan ekonomisk ojämlikhet och deltagande. Eftersom vi vet att individuella resurser spelar stor roll för politiskt deltagande (se till exempel Brady m.fl. 1995) är det möjligt att en minskad ekonomisk ojämlikhet leder till högre valdeltagande på grund av att individers situation ändras i absoluta termer och inte i relation till den övriga befolkningen.¹¹ Att urskilja de två effekterna är metodologiskt svårt, inte minst då många studier bygger på enkätdata som kan tänkas ge annorlunda resultat än registerdata, baserat på olika information om respondenters inkomst.¹²

3.2.3 Ojämlikhet i politiskt inflytande

Politiskt deltagande i termer av röstande är ett sätt att påverka politikens utformning, men det finns även andra, såsom opinionsbildning och lobbyarbete. Demokrati bygger som bekant på tanken att varje medborgare ska ha lika stor möjlighet att påverka samhällets politiska utveckling. Ändå finns det tecken på att rikare delar av befolkningen och näringslivsgrupper har ett relativt större inflytande på den förda politiken. Detta hävdar i alla fall flertalet amerikanska studier¹³ (se Gilens 2012; Gilens & Page 2014; Bartels 2005; 2008), som även menar att detta leder till att ekonomisk ojämlikhet blir självförstärkande. Ojämlikhet

11 För en liknande diskussion om skattningar av ojämlikhetens effekt på hälsa, se Nilsson & Waldenström (2011).

12 Healy m.fl. (2017) visar exempelvis att resultaten i en analys av röstbeteende i Sverige ändras avsevärt beroende på om registerdata eller enkätdata om inkomst används.

13 Det finns även en del artiklar som ställer sig skeptiska till dessa studiers resultat och tolkningar (se till exempel. diskussionen i Kelly & Enns (2010).

i politiskt inflytande kan även vara en av anledningarna till ett ojämnt politiskt deltagande, vilket beskrevs under förra rubriken. Få liknande studier har gjorts på andra länder. Eftersom det amerikanska politiska systemet liksom från andra länders (Hacker & Pierson 2010), är det svårt att dra generella slutsatser baserat på dessa resultat. Ett påstående som ändå får anses rimligt är att det föreligger en skillnad i grad och inte art mellan det amerikanska fallet och övriga. Detta påstående får stöd i en tysk studie (Elsässer m.fl. 2017) och i de preliminära resultaten från en svensk studie som finner att förd politik överensstämmer något mer med preferenserna hos dem med hög inkomst än dem med låg (Persson & Gilljam 2017). den amerikanska ekonomiska ojämlikheten skiljer sig

3.3 Sammanfattande kommentarer om de teoretiska modellerna

Den teoretiska litteraturen om hur ekonomisk ojämlikhet påverkar synen på omfördelning erbjuder en bred uppsättning hypoteser som i många fall pekar åt olika håll. Det är i sig inte särskilt konstigt, med tanke på att det är två stora koncept som relaterar till grundläggande samhällsinstitutioner, grundläggande mänskligt psyke och många andra aspekter. Teoretiska modeller är per definition förenklingar av verkligheten och bygger på antaganden om olika komplexa processer, vilket i viss utsträckning kan förklara modellernas något spretiga förutsägelser. Det finns dessutom flera mellanliggande steg från ojämlikhet till omfördelning som kan påverka utfallet. I nästa avsnitt går jag igenom vad den empiriska litteraturen säger om hur ekonomisk ojämlikhet påverkar inställningen till omfördelning och den nivå på omfördelningen som beslutats politiskt. Jag går bland annat in på det empiriskt komplexa i att uppskatta förhållandet och diskuterar även hur ojämlikhet uppfattas av och relaterar till individer och deras preferenser.

4. Empiriska studier

DET FINNS ETT stort antal studier och flera olika sätt att undersöka hur ekonomisk ojämlikhet påverkar inställningen till omfördelning. Jag har delat in mitt urval¹⁴ av den empiriska litteraturen i två övergripande kategorier, beroende på vilken metod som har tillämpats. För det första finns det så kallade korrelationsstudier som med hjälp av ekonometrisk analys undersöker sambandet mellan ekonomisk ojämlikhet och individuella omfördelningspreferenser i enkäter, alternativt det faktiska utfallet i termer av omfördelning. Trots att dessa studier kontrollerar för många relevanta variabler är de inte alltid övertygande i att identifiera ett orsakssamband. Detta beror ofta på att det kan finnas icke-observerade variabler som påverkar sambandet eller att orsaksriktningen är svår att fastställa. Icke desto mindre är de viktiga att ta upp, då de kan ge tydliga indikationer på samband mellan variablerna. För det andra tillämpar relativt många studier så kallade enkät- eller vinjettexperiment. Inom denna ansats fördelar man slumpmässigt respondenterna mellan experiment- och kontrollgrupper. Respondenterna i experimentgruppen får sann information om ekonomisk ojämlikhet eller relativ inkomst, medan kontrollgruppen inte utsätts för någon form av påverkan. Därefter ställer man samma frågor om inställningen till ekonomisk ojämlikhet till båda grupperna. Genom att jämföra svaren i de två grupperna kan man identifiera en kausal effekt av skraddarsydd information på människors attityder. På så sätt kan man kringgå vissa metodologiska svårigheter som finns i andra ansatser.¹⁵

14 Urvalet har gjorts baserat på hur pass metodologiskt intressanta studierna är och deras relevans för översiktens huvudsakliga frågeställning.

15 Samtidigt bör nämnas att resultaten från experiment av dessa slag kritiserats då det inte är säkert att de kan generaliseras till andra situationer. Den interna validiteten är hög medan den externa validiteten är relativt problematisk. Detta gäller särskilt så kallade labbexperiment, som bygger på att man studerar deltagares val gällande exempelvis resursfördelning i artificiella spelteoretiska scenarion. Därför tar jag endast upp ett fåtal sådana.

4.1 Korrelationsstudier – hur ser sambanden ut?

Man kan urskilja två typer av korrelationsstudier. Den första typen rör samvariationen mellan ojämlikhetsnivåer och individers inställning i fördelningsfrågor. Detta relaterar till MR-modellens första steg om att människor förväntas efterfråga mer omfördelning när ojämlikheten ökar. Den andra typen av studier försöker analysera de faktiska politiska och ekonomiska utfallen av ökad ojämlikhet, vilket är det sista steget i MR-modellen.

4.1.1 Studier på individnivå: ojämlikhet och attityder till omfördelning

En tidig länderjämförande studie genomförd i åtta länder finner högre stöd för såväl omfördelning som låg lönespridning i jämlika länder jämfört med ojämlika (Svallfors 1997). Detta kopplas till de olika typer av välfärdsstater¹⁶ som återfinns i de studerade länderna. Författaren hittar liknande klassbaserade mönster inom alla länder vad gäller inställning till omfördelning och lönespridning. Respondenter från arbetarklassyrken är generellt sett mer positiva till omfördelning och låg lönespridning. Författaren diskuterar att det kan finnas en återkopplingseffekt mellan välfärdspolicy och den politik som efterfrågas, varför både ojämlikhet och jämlikhet i viss mån kan vara självförstärkande. Även Kelly & Enns (2010) bygger sin analys på ett antagande om en självförstärkande effekt av ekonomisk ojämlikhet och inställning till omfördelning. Författarna menar att inställningen till omfördelning förändras när ojämlikheten ökar. I sin analys av amerikanska väljares attityder från år 1952 till 2006 finner författarna att befolkningens attityder rör sig åt höger i takt med att ojämlikheten ökar. Detta menar man ger ett visst stöd åt Bénabous (2000) modell som antar att ökad ojämlikhet gör att fler motsätter sig omfördelning då de förlorar på det. Man tillägger dock att både hög- och låginkomsttagare reagerar på liknande sätt, vilket Bénabou inte förutspår. Författarna spekulerar i att detta något oväntade resultat för låginkomsttagare kan grunda sig i ökad individualism och ett förändrat medielandskap.

I motsats till ovanstående resultat finner en jämförande analys av attityder i 22 europeiska länder en positiv effekt av ojämlikhet på stödet för omfördelning (Finseraas 2009). Författaren utgår ifrån den välbelagda

¹⁶ Enligt den välkända typologin i Esping-Andersen (1990).

tesen att inkomstnivå och inställning till omfördelning samvarierar och visar därefter att ojämlikhetsnivån i länder interagerar med inkomstnivån. Enligt analysen dämpar ojämlikheten effekten av inkomstnivå och gör befolkningen mer positivt inställd till omfördelning. Studien ger således ett visst stöd till MR-modellen, inte minst då det finns en statistiskt signifikant effekt på preferenserna hos respondenter med inkomster runt medianen. Samtidigt finner författaren att rikare respondenter är mer positiva till omfördelning i ojämlika länder än rika i jämlika länder, vilket inte går i linje med MR-modellen. Liknande resultat återfinns i en analys av amerikanska data som mäter attityder från 1978 till 2010 (Dimick m.fl. 2016). Författarna menar att det främst är inkomstnivån som gör rikare individer negativa till omfördelning, men att högre ojämlikhet i sig triggat rikas altruism och leder till ett ökat stöd för omfördelning. Analysen ger ett visst stöd för hypotesen; höginkomsttagare i delstater med hög ojämlikhet är mer positiva till omfördelning än i delstater med lägre jämlikhet, allt annat lika. Samtidigt är låginkomsttagares attityder tämligen oförändrade i de olika delstaterna.

Även Schmidt-Catran (2016) skattar ett positivt samband mellan ojämlikhet och inställning till omfördelning. Författaren undersöker attityddata från 27 europeiska länder vid fem tillfällen från 2002 till 2010. Han kritiserar många tidigare studier för att inte ta hänsyn till longitudinella förändringar i attityder och menar att länderjämförande tvärsnittsstudier är mindre relevanta. Författaren finner att människor inom länder blir mer positiva till omfördelning när ojämlikheten ökar, men att det inte finns något samband mellan länders ojämlikhetsnivå och omfördelningspreferenser. Att förändringen kan vara mer central än nivån är väl värt att begrunda, givet den teoretiska diskussionen om underliggande skillnader i omfördelningspreferenser mellan länder. Schmidt-Catran undersöker om det senare grundar sig i att länderna har olika typer av välfärdssystem, men finner inget stöd för den tesen. Effekten inom länder är dock stark och författaren menar därför att det finns stöd för att människor efterfrågar mer omfördelning när ojämlikheten stiger.

Osberg & Smeeding (2006) närmar sig frågan på ett lite annorlunda sätt. De använder sig av en länderjämförande enkätstudie från 1999 där respondenter bland annat fått svara på vad de tror om lönenivån inom

ett antal yrken och vad de tycker att den borde vara. På så sätt kan man istället för att mäta faktisk ojämlikhet analysera såväl den upplevda nivån på ojämlikheten som den som anses vara rättvis. För samtliga länder som inkluderats i studien finner författarna att den upplevda ojämlikheten är högre än vad individerna anser att den borde vara. Värt att notera här är att Sverige är ett av de länder där både den upplevda ojämlikheten och den nivån på ojämlikhet som anses vara rättvis är bland de lägsta. Diskrepansen mellan de två svenska måtten är samtidigt bland de största i studien. Med andra ord förefaller egalitära attityder vara väl förankrade i det svenska samhället. En annan frågeställning i artikeln är om amerikanska värderingar rörande ojämlikhet skiljer sig från europeiska. Här visar författarna att USA särskiljer sig bland annat genom en större polarisering mellan individerna, men att medelvärdet i attityder ändå är nära övriga länders. Man diskuterar även att amerikaner underskattar löneskillnader och hur höga toppinkomsterna är i högre utsträckning än i andra länder, samt att de i högre grad accepterar lägre inkomster i botten av inkomstfördelningen.

Det finns stöd inom forskningen för att individers egenintresse påverkar deras inställning till omfördelning. Jag har tidigare nämnt att empirin tyder på en negativ korrelation mellan individers inkomstnivå och deras inställning till hur hög omfördelningen bör vara (se exempelvis Alesina & Giuliano 2011; Dimick m.fl. 2016). Som jag även diskuterade i introduktionsavsnittet är detta endast en av de relevanta aspekterna. Dessutom håller inte alla med om att det är individens egen inkomst som är avgörande. Becker (2018) nyanserar exempelvis bilden något och föreslår att det inte nödvändigtvis är individers egenintresse och inkomst som är avgörande utan snarare inkomstnivån i den samhällsgrupp de tillhör. Därför menar han att det är ojämlikheten mellan exempelvis kön, etniska grupper och klass som påverkar individers inställning till omfördelning. Med hjälp av amerikanska enkätdata som sträcker sig från 1972 till 2016 visar han att förändringar i gruppens genomsnittliga inkomst samvarierar med individens preferenser för omfördelning. När en samhällsgrupps genomsnittliga inkomst ökar efterfrågar individer som tillhör gruppen mindre omfördelning och vice versa. Detta mönster återfinns oavsett om individens egen ekonomiska situation särskiljer sig från gruppens, vilket stärker Beckers argument.

Ytterligare en studie som anlägger ett något annorlunda perspektiv på frågan kan nämnas. Kuziemko m.fl. (2014) undersöker individers preferenser för omfördelning och argumenterar för att människor framförallt inte vill hamna längst ner i inkomstfördelningen. Deras studie grundar sig dels på labbexperiment men man analyserar även enkätdata, i båda fallen på amerikanska individer. Dels finner man att individer tenderar att ta oproportionerligt stora risker i lotterier när undvikandet av en sista-placering står på spel, jämfört med andra placeringar i fördelningen. I sin analys av enkätdata visar författarna att individer vars lön är precis ovanför minimilönen även uppvisar en avvikande negativ inställning till att höja minimilönenivån. Författarna visar även att det generella stödet för omfördelning bland individer som befinner sig precis ovanför de lägsta decilerna är lägre än vad deras socioekonomiska bakgrund och personliga egenskaper skulle förutspå. Författarna menar att dessa resultat beror på att individer vill undvika sista-platsen i inkomstfördelningen och att de förknippar omfördelning med transfereringar till just denna inkomstgrupp.

Förståelsen av social rättvisa är enligt en del studier central för inställningen till omfördelningspolitiken. Fong (2001) visar att amerikanska individers inställning till omfördelning påverkas av hur de tror att ojämlikheten uppstått. När man tror att ojämlikheten är ett resultat av faktorer som individen kan påverka, såsom ansträngning, blir stödet för omfördelning lägre jämfört med om man tror att ojämlikheten följer av förhållanden som individen inte kan styra över. Liknande resultat presenteras även i ett par länderjämförande studier (Linos & West 2003; Becker 2016). Den senare studien påpekar att uppfattningen om förtjänst respektive bakgrundsfaktorer är distinkt separata kategorier och påvisar även empiriskt att de är självständiga i förhållande till människors omfördelningspreferenser. Det är alltså inte så att individer tror att ojämlikhet grundar sig på antingen orättvisa eller förtjänst, utan att båda faktorerna kan påverka preferenserna samtidigt. Bakgrundsfaktorer är dock lättare att observera än individers förtjänst, som snarare uppfattas baserat på individers förutfattade meningar och ideologi.

Sammantaget är forskningsläget gällande hur ökad ojämlikhet påverkar individers omfördelningspreferenser något oklart. Det verkar dock finnas en övervikt av studier som påvisar att ökad ojämlikhet förknip-

pas med ett ökat stöd för omfördelning. Detta ger ett visst stöd till MR-modellens första antagande att ökad ojämlikhet leder till att medianväljaren efterfrågar mer omfördelning. Det är samtidigt på sin plats att iaktta ett visst mått av försiktighet här. Som jag visat ger en del studier indikationer på att ojämlikhet har en negativ effekt på omfördelningspreferenser, medan andra påvisar en positiv effekt. Det är heller inte alltid så lätt att särskilja effekten av inkomst och inkomstojämlikhet på olika utfall, vilket jag nämnt tidigare. Ytterligare studier tyder dessutom på att ojämlikhet inte har någon statistiskt signifikant effekt på människors inställning till omfördelning (se exempelvis Dion & Birchfield 2010; Lübker 2007). Val av data och metod förklarar säkerligen i viss mån skillnaderna i resultat. Här är Schmidt-Catrans (2014) diskussion om att man bör studera samband inom och inte mellan länder värd att lyfta fram, inte minst då MR-modellen avser samband inom ett land. Länderjämförande studier försöker förvisso kontrollera för andra skillnader mellan länder som kan påverka förhållandet, så att skattningen av sambandet blir "allt annat lika". Det är dock inte alltid ett rimligt antagande att detta lyckas, inte heller vad gäller de individuella faktorerna i de studier som fokuserar på individer inom ett land. Som jag diskuterade i det teoretiska avsnittet finns det många faktorer som kan påverka preferenserna för omfördelning. Om det egentligen är så att oobserverade faktorer förklarar den effekt som skattats i studier, skulle sambanden vara skensamband och inte orsakssamband. Detta är generellt sett ett större problem i de länderjämförande studierna.

På individnivå är det dessutom möjligt så att det inte enbart är egenintresset som avgör inställningen till omfördelning. Ytterligare en viktig aspekt att ta hänsyn till är huruvida ojämlikheten uppfattas som något orättvist och därför ogillas, vilket diskuteras närmare i genomgången av de experimentella studierna i avsnitt 3.2. Där tar jag även upp ytterligare några av de metodologiska svårigheter som omgärdar ojämlikhetsforskningen.

Den första delen av MR-modellen belyser hur ojämlikheten påverkar individers preferenser för omfördelning. Hypotesen stipulerar därefter en effekt på den faktiska nivån av omfördelning inom ett land. Under nästa rubrik går jag därför igenom vad forskningen säger om utfallet i förhållandet mellan ojämlikhet och den förda fördelningspolitiken.

4.1.2 Studier på ländernivå:

hur påverkar ökad ojämlikhet graden av omfördelning?

Det finns ett antal studier som tyder på att nivån på omfördelningen ökat parallellt med den ekonomiska ojämlikheten i västvärlden (Kenworthy & Pontusson 2005; Mahler & Jesuit 2006; Milanovic 2000). Detta kan tyckas något förvånande och motsägelsefullt, givet att ojämlikheten stadigt vuxit under de senaste decennierna. Förklaringen ligger dock i att nivån på bruttoojämlikheten ökat i högre utsträckning än omfördelningens motverkande kraft. Nettoojämlikheten har därför också vuxit under samma tid, om än inte lika snabbt. Kenworthy & Pontusson (2005) studerar sambandet mellan bruttoojämlikhet och omfördelning i OECD-länder under 1980- och 1990-talet. De finner ett positivt samband mellan variablerna, men framhåller att detta inte nödvändigtvis ska tolkas som ett stöd för MR-modellen. Snarare bör det förstås som en effekt av de mer eller mindre automatiska kompensatoriska mekanismer som finns inbyggda i välfärdssystemen. Författarna menar att bruttoojämlikheten blir högre om vissa individer blir av med sina arbeten, men detta får inte fullt genomslag på nettoojämlikheten om de arbetslösa erhåller arbetslöshetsförsäkring. På så sätt utgör alltså den sortens mekanism i många välfärdssystem att omfördelningen ökar automatiskt när bruttoojämlikheten växer, utan att detta nödvändigtvis efterfrågas av medianväljaren. Milanovic (2000) visar i sin studie av 24 huvudsakligen västerländska demokratier att det främst är de fattigare delarna av befolkningen vars inkomst ökar till följd av omfördelning och att medelinkomsttagare knappt berörs. Om medianväljaren generellt sett inte påverkas av omfördelning håller knappast MR-modellens antaganden om hur sambandet mellan ojämlikhet och synen på omfördelning verkar.

En nyligen genomförd studie analyserar data på inkomstojämlikhet och omfördelning i 11 OECD-länder som klarade sig relativt väl under den senaste finanskrisen (Pontusson & Weisstanner 2018). Likt diskussionen ovan visar författarna på att den ojämlikhetsökning som följde direkt på finanskrisen till viss del stabiliserades av automatiska välfärdssystemsmekanismer i dessa länder. Man menar samtidigt att det går att skönja en långsiktig trend där omfördelningen och stabiliseringsmekanismerna i allt lägre grad motverkar ökningen i bruttoojämlikhet. Denna trend kopplas till enkätdata som visar på att medelinkomsttagare under ett par decen-

niers tid blivit mindre positiva till omfördelning och en generös arbetslöshetsersättning, vilket alltså inte ändrades under finanskrisen. Författarna menar att detta till viss del grundar sig i att osäkerheten på arbetsmarknaden och förekomsten av otryggare anställningar koncentrerats till dem med lägre inkomst.¹⁷ Man föreslår även att ett av skälen till att omfördelningsmekanismerna blir mindre starka när arbetslösheten ökar är att de prekära förhållanden som leder till sämre försäkringar blivit mer utbredda.

En artikel som är värd att nämna inte minst från teoretisk synpunkt är Kenworthy & McCall (2008). De studerar åtta OECD-länder från 1980 till 2000 och finner i princip inget stöd för MR-modellen. Även om den empiriska analysen inte är särskilt sofistikerad innehåller den ett antal intressanta aspekter. Författarna studerar bland annat ersättningsnivåerna inom tre välfärdsprogram; pensionsförsäkring, arbetslöshetsförsäkring och sjukförsäkring. Förvånansvärt nog är det få andra studier som har närmat sig frågan på detta sätt, trots att det är en rimlig operationalisering av begreppet omfördelning. Dessutom argumenterar författarna för att många tidigare empiriska analyser av MR-modellen brister i så måtto att de gjort tvärsnittsjämförelser mellan länderna. Kritiken grundar sig i att MR-modellen förutspår att ökad ojämlikhet leder till ökad omfördelning över tid och inom ett land. Därtill diskuterar författarna att det snarare är nettoojämlikheten som är relevant när man undersöker hur människors attityder ändras. Detta eftersom nettoojämlikheten överensstämmer bättre med den av människor upplevda ojämlikheten. Författarna visar nämligen, i likhet med flera ovan nämnda studier, att omfördelningen i stor grad motverkat ökningarna i bruttoojämlikhet under den tidsperiod som studerats. Detta menar författarna kan förklara varför attityderna till omfördelning varit tämligen oförändrade under den tid som bruttoojämlikheten ökat.

En annan väsentlig aspekt rör strukturen i ojämlikheten och den underliggande inkomstfördelningen, det vill säga om ojämlikheten grundar sig i stora gap mellan medel- och låginkomsttagare eller mellan medel- och höginkomsttagare. Lupu & Pontusson (2011) påpekar att en stor del av forskningen som studerat sambandet mellan ojämlikhet och

¹⁷ Författarna påpekar även att det är den negativa inkomstutvecklingen i dessa segment som driver ojämlikhetsökningen vid ekonomiska kriser. När ekonomin växer är det å andra sidan inkomstutvecklingen i de högre inkomstsegmenten som är den drivande faktorn.

preferenser för omfördelning förbisett denna fråga. Författarna menar att det är skillnad på om ojämlikheten består i att endast toppinkomsterna är mycket högre än övrigas eller om det är de lägsta inkomsterna som hamnat efter. Denna skillnad bör även påverka hur majoritetens inställning till omfördelning blir, där medianinkomsttagarens relativa inkomst i förhållande till fattigare och rikare påverkar utfallet.¹⁸ När avståndet från medianinkomsttagare till låginkomsttagare är mindre än till höginkomsttagare förväntas stödet för omfördelning vara högre än i det omvända fallet.¹⁹ Författarna studerar data från 15 välbärgade demokratier och finner stöd för sin hypotes, genom att använda olika percentilkvoter som ojämlikhetsmått.²⁰ Analysen visar att ju högre bruttoinkomstspridningen i den övre halvan av fördelningen är i förhållande till spridningen i den lägre halvan, desto större blir omfördelningen. Författarna visar även att vänsterpartier oftare deltar i regeringskoalitioner när inkomstfördelningen är strukturerad på detta sätt. Detta förklaras med hjälp av enkätdata från 8 enkätstudier i 18 OECD-länder som tyder på att ojämlikhetsstrukturen påverkar inställningen till omfördelning bland de med medelhög inkomst. När avståndet från medianinkomsttagare till låginkomsttagare är mindre än till höginkomsttagare blir respondenter med medelhög inkomst mer positiva till omfördelning, vilket i sin tur samvarierar med den faktiska omfördelningen.

Det finns även en studie som analyserar sambandet mellan ojämlikhet och partipolitiska omfördelningspreferenser (Barth m.fl. 2015). Med hjälp av data på valmanifest från 120 val i 22 OECD-länder undersöker författarna hur löneojämlikhet påverkar partiets inställning i välfärdsspårgor. Man finner att framförallt vänsterpartier förflyttar sig högerut i takt med att ojämlikheten ökar.²¹ Detta menar författarna leder till en politisk förstärkning av ojämlikheten, eftersom partier i hög grad genomför de välfärdsreformer som återfinns i valmanifesten. Med hjälp

18 Se Acemoglu m.fl. (2015) för en närliggande diskussion om hur medelklassens relativa inkomst och resulterande preferenser spelar en avgörande roll för utformningen av omfördelningspolitiken.

19 Resonemanget påminner om argumentet om socialt avstånd (Alt & Iversen 2017) som togs upp i teoriavsnittet.

20 I analysen använder man sig främst av kvoterna mellan den 90:e och 50:e percentilen i inkomstfördelningen och mellan den 50:e och 10:e percentilen.

21 Resonemanget grundar sig i en ojämlikhet där medelinkomsten hålls konstant, det vill säga när låginkomsttagares löner sjunker lika mycket som höginkomsttagares stiger. I detta fall menar man att väljare generellt sett efterfrågar mindre omfördelning.

av en teoretisk modell förklaras detta resultat med att vänsterpartiers interna förhandlingar vid ökande ojämlikhet får partiet att förflytta sig högerut i syfte att locka över tillräckligt många väljare för att vinna valet. Man utför även en mindre utförlig analys på väljarattityder i 13 av länderna som ger vissa indikationer på att dessa överlag blir mindre positiva till diverse socialförsäkringar vid högre ojämlikhet.

I en artikel som tangerar diskussionen i de två föregående bidragen argumenterar Pontusson & Rueda (2010) för att förmågan att mobilisera låginkomsttagare är avgörande för hur vänsterpartier reagerar på ökande ojämlikhet. Lägre valdeltagande bland låginkomsttagare kan påverka det politiska systemets representativitet, vilket jag diskuterat tidigare, men även den politik som vänsterpartier för. I sin studie undersöker författarna valmanifest från 10 OECD-länder under åren 1966 till 2002. Resultaten tyder på att högre valdeltagande bland låginkomsttagare leder till att vänsterpartiers valmanifest förflyttar sig åt vänster som svar på ökande ojämlikhet. Författarna menar därför att vänsterpartiers inställning till omfördelning påverkas av vilka som utgör deras kärnväljare. Här kan även en opublicerad artikel av Piketty (2018) nämnas, som beskriver hur väljarbasen för vänsterpartier i USA, Storbritannien och Frankrike förändrats under det senaste halvsekle. Författaren menar att dessa partier, som tidigare varit mest populära bland lågutbildade och låginkomsttagare, sedan slutet av 1900-talet fått en väljarbas som kännetecknas av hög utbildning. Delvis till följd av detta, menar Piketty, har omfördelningsfrågor fått stå tillbaka på den politiska agendan, varför den ekonomiska ojämlikheten ökat.

Sammantaget kan man säga att forskningen i viss utsträckning är oenig om hur ekonomisk ojämlikhet påverkat omfördelningen på makronivå. Stödet är dock svagt för MR-modellen, som menar att ökad ojämlikhet borde leda till att även omfördelningen ökar och på så sätt motverkar ojämlikhetsökningen. En viktig aspekt i bedömningen är huruvida det är förhållandet mellan omfördelning och antingen bruttoojämlikhet eller nettoojämlikhet som är av intresse. Dessutom finns det anledning att tro att olika strukturer av inkomstfördelning och ojämlikhet leder till olika utfall. Här finns det goda skäl att tro att relationen mellan låg- och medelinkomsttagare och de senares preferenser och upplevda risk på arbetsmarknaden påverkar den förda omfördelningspolitiken.

4.2 Experimentella studier om ojämlikhet och omfördelningspreferenser

En svårighet som uppkommer i analyserna är att isolera ett orsakssamband mellan ojämlikhet och preferenser. Exempelvis är det inte säkert att enskilda individer har kännedom om ojämlikheten på landsnivå eller vad den innebär i praktiken, varken för dem själva eller för den ekonomiska fördelningen i stort. Vidare är det inte heller självklart att det är ojämlikheten på landsnivå som är relevant för individer när de bildar sig en åsikt om hur hög omfördelningen bör vara. Den lokala eller regionala kontexten kan också spela in (Cruces m.fl. 2013; Minkoff & Lyons 2017; Xu & Garand 2010). Forskningen är inte entydig om hur människor bildar sig en uppfattning om ojämlikhet och vilka som ingår i den referensgrupp som man grundar bedömningen på. Individer kan till exempel fästa vikt vid vad deras grannar, familjemedlemmar, vänner eller kollegor tjänar (se exempelvis Card m.fl. 2016; Clark och Senik 2010; Luttmer 2005) och eventuellt reagera mer på en sådan jämförelse än den nationella ojämlikheten. Det finns dessutom tydliga indikationer på att människor överlag missuppfattar sin relativa inkomstposition och att detta påverkar deras inställning till omfördelning. Nedan diskuterar jag dessa frågor mer ingående.

4.2.1 Hur god är kännedomen om relativ inkomst och ekonomisk ojämlikhet?

Karadja m.fl. (2017) genomför ett experiment på ett representativt urval svenskar i två omgångar och undersöker hur individers uppfattning om sin relativa inkomstposition påverkar inställningen till omfördelning. Resultaten tyder på att en stor majoritet av svenskarna tror att deras inkomst är relativt sett lägre än den faktiskt är. När respondenterna blir upplysta om att deras position i inkomstfördelningen egentligen är högre än vad de trodde blir inställningen till omfördelning ännu mindre positiv. Denna effekt drivs av en förändring bland högerväljare. Vänsterväljares inställning påverkas däremot inte. Ett möjligt skäl till det minskade stödet bland högerväljare är, enligt författarna, att deras uppfattning om att samhällets ojämlikhet är en följd av ambition och goda prestationer förstärks. Detta gör att deras upplevelse att ojämlikheten är rättfärdigad får ytterligare bekräftelse.

Det finns flera andra studier som tyder på att svårigheten i att uppskatta ens position i inkomstfördelningen är ett internationellt fenomen. Studier gjorda i andra länder visar liknande mönster vad gäller kunskapen om relativ position och sambandet med inställning till omfördelning. En argentinsk undersökning visar att fattiga ofta överskattar sin relativa position medan rika underskattar sin. När man informerar ett slumpmässigt urval om deras faktiska position ändras endast preferenserna hos dem som överskattade sin position och dessa blir mer positiva till omfördelning (Cruces m.fl. 2013). Liknande resultat återfinns i en spansk studie (Fernández-Albertos & Kuo 2018). Å andra sidan finner en tysk studie endast en effekt på individer som får veta att de är nettoförlojare på omfördelning och dessa blir mindre positiva till omfördelning (Engelhardt & Wagener 2017). Sammantaget verkar det som att människors uppfattning om sin position i inkomstfördelningen generellt sett är felaktig. En korrigering av denna missuppfattning leder i vissa fall till en negativ effekt på inställningen till omfördelning bland de som underskattade sin relativa position och en positiv effekt bland de som överskattade den. Dessa missuppfattningar rör rimligen förhållandet mellan ojämlikhet och inställning till omfördelning indirekt. Värt att notera är att resultatet från den svenska studien särskiljer sig något då andelen som underskattar sin egen position i inkomstfördelningen är relativt stor.

En central aspekt för att förstå hur ojämlikhet påverkar inställning till omfördelning är hur väl individens uppfattning om ojämlikhetsnivån överensstämmer med verkligheten. Flera studier som undersöker detta visar på en tämligen låg kunskap om faktiska ojämlikhetsnivåer samt hur den ekonomiska fördelningen inom länder ser ut. Vissa amerikanska analyser visar på en överskattning av den ekonomiska ojämlikheten (Chambers m.fl. 2014) medan andra tyder på en underskattning (Osberg & Smeeding 2006). En annan studie visar att det i många länder finns en generellt sett dålig kunskap om inkomstfördelningens nuvarande struktur och utveckling under de senaste fem åren²² (Gimpelson & Treisman 2018). I studien finner man även en låg andel korrekta uppskattningar av såväl genomsnittlig lön som förhållandet mellan lönerna för en VD

22 Andelen som gissar rätt här är ungefär lika stor som slumpen.

och en typisk arbetare i respondenternas land. Författarna diskuterar skillnaden mellan faktisk och upplevd ekonomisk ojämlikhet och hur denna påverkar sambandet med inställning till omfördelning. De visar i sin länderjämförande analys att det finns en korrelation mellan upplevd ekonomisk ojämlikhet och preferenser för omfördelning. Därför argumenterar författarna bland annat för att MR-modellen bör revideras till att handla om just upplevd nivå av ojämlikhet.

4.2.2 Hur påverkar ekonomisk ojämlikhet inställning till omfördelning?

Trump (2017) visar med hjälp av en rad experiment på amerikanska och svenska respondenter att information om den faktiska inkomstojämlikhetsnivån påverkar vad som anses vara en lämplig ojämlikhetsnivå. Resultaten från dessa experiment tyder på att högre inkomstojämlikhet kan leda till lägre efterfrågan på omfördelning. Trumps resultat ger stöd åt det hon kallar för anpassningshypotesen, nämligen att uppfattningen om vad som är legitima inkomstskillnader förändras både av att ojämlikheten är högre och av att respondenterna bedömer den som för hög. Detta överensstämmer med det teoretiska antagandet i Bénabou & Tirole (2006) om att den nuvarande ekonomiska fördelningen påverkar människors uppfattning om vad som är rättvist.

Andra studier tyder på att uppfattningen om huruvida ojämlikheten är rättvist eller orättvist grundad spelar roll för inställningen till omfördelning. Exempelvis visar en studie att en majoritet individer från både USA och Norge är positiva till utjämning av ojämlikhet givet att den har uppstått på ett orättvist sätt (Almås m.fl. 2016a).²³ Om man istället övertygar respondenterna om att ojämlikheten uppstått på basis av meritokratiska kriterier sjunker stödet för utjämning i båda länderna. Författarna menar att respondenterna i Norge och USA i grunden skiljer sig i synen på hur ojämlikhet uppstår. Detta återspeglas av såväl preferenser för omfördelning som utformningen av de välfärdspolitiska institutionerna inom länderna. I en annan artikel finner Almås m.fl. (2016b) att synen på vad som är en rättvis ekonomisk fördelning till viss

²³ Studien kombinerar ett enkät- och labbexperiment på ett representativt urval amerikanska och norska individer. Dessa får observera olika typer utav inkomstfördelning mellan två arbetare och bestämma hur omfördelningen bör se ut. Innan beslutet fattas erhåller de slumpmässigt fördelad information om att ojämlikheten uppstått till följd av antingen tur, meriter eller effektivitet.

del beror på socioekonomisk bakgrund. Med hjälp av ett labbexperiment visar de att respondenter, oavsett bakgrund, lägger lika stor vikt vid rättvisa när de bedömer hur fördelningen bör se ut. Skillnaden består i att en högre andel av dem med lägre socioekonomisk familjebakgrund har egalitära rättvisepreferenser än vad resten av urvalet har. Med egalitära rättvisepreferenser menar författarna att en individ anser att en jämn inkomstfördelning är rättvis även om ojämlikheten är meritokratiskt grundad. Författarna menar att detta kan bero på att respondenter med högre socioekonomisk familjebakgrund i högre utsträckning förknippar rättvisa med egen förtjänst.

I en ännu opublicerad studie undersöker Becker (2017) hur inkomstskillnader mellan olika samhällsgrupper påverkar preferenserna för omfördelning. I ett enkätexperiment utfört på amerikanska respondenter²⁴ visar han att nästan alla underskattar inkomstskillnader mellan såväl kön som olika etniska bakgrunder och mellan generationer. När respondenterna får information om de faktiska förhållandena blir de som underskattade ojämlikheten i regel mer positivt inställda till omfördelning. Resultatet gäller oavsett vilket parti respondenten uppger att hen röstar på. Något som gör denna studie värd att lyfta fram är att författaren skickar ut en ny enkät till samma respondenter efter ett år och då finner att effekten av ojämlikhetsinformationen på omfördelningspreferenserna kvarstår.²⁵

En annan artikel värd att nämna undersöker effekten av att upplysa amerikanska respondenter²⁶ om hur deras ekonomiska situation hade sett ut om all ekonomisk tillväxt sedan 1980 varit jämnt fördelad och ojämlikheten inte förändrats (Kuziemko m.fl. 2015). Studien genomförs i flera steg, vilket möjliggör intressanta och till synes unika experiment. Den centrala aspekten av experimentet är att hälften av respondenterna blir upplysta om ojämlikhetsökningens innebörd för den individuella ekonomiska situationen. Resultaten tyder på att inställningen till omfördelning är mycket känslig för information om hur ens inkomstposition

24 Studien grundar sig på en självrekryterad panel och urvalet är inte representativt. Resultatet av experimentet är därför inte nödvändigtvis generaliserbart till en bredare population.

25 Detta är viktigt inte minst då enkätexperiment ofta kritiserats för att ha låg extern validitet.

26 Även denna studie grundar sig på en självrekryterad panel. Trots det gynnsamma experimentella upplägget är resultatet därför inte nödvändigtvis relevant för en större befolkning.

och inkomst hade sett ut i denna kontrafaktiska situation. Exempelvis ökar andelen respondenter som anser att ojämlikhet är ett mycket stort problem med 35 procent efter att informationen mottagits. Trots att inställningen till ojämlikhet blir avsevärt mer negativ finner man ingen ökning i stödet för konkreta förslag om omfördelning som exempelvis höjda minimilönenivåer eller höjda skatter på toppinkomster.²⁷ Detta menar författarna kan bero på att studiens icke-representativa urval har ett initialt lågt förtroende för den amerikanska staten, vilket uppges bli ännu lägre av att erhålla information. Man diskuterar att en ökad vilja till omfördelning därför inte nödvändigtvis måste omsättas till en ny uppfattning i enskilda policyfrågor, framförallt inte om förtroendet för politikernas förmåga att öka jämlikheten är låg.

Sammanfattningsvis verkar det som att uppfattningen om hur inkomstskillnader uppstår är en viktig faktor för att förstå människors inställning till omfördelning och ojämlikhet. Ovanstående genomgång visar även på att människor har en låg kännedom om såväl deras relativa inkomstposition som ojämlikhetsnivån i deras land. Människor som underskattat sin relativa inkomst blir mindre positiva till omfördelning efter att ha upplysts om sin sanna position. De studier som undersöker hur information om ekonomisk ojämlikhet påverkar människors inställning till omfördelning tyder på att det finns en positiv effekt, även om resultaten inte är entydiga.

27 Författarna lyfter dock fram en mycket tydlig effekt för inställningen till fastighetsskatt baserat på information om antalet som omfattas utav den. Författarna menar att det udda resultatet antagligen beror på att respondenter är "gale" (Kuziemko m.fl. 2015, s. 1481) felinformerade om fastighetsskattens utformning. I en uppföljande enkät som utfördes en månad senare fann man att effekten av att upplysa respondenterna om hur många som betalar fastighetsskatt kvarstod.

5. Avslutande diskussion

SOM UTGÅNGSPUNKT FÖR denna översikt valdes den så kallade Meltzer-Richard-modellen och dess hypotes om att ökad marknadsjämlighet bör leda till ökade politiska insatser för omfördelning. Detta grundar sig i att medianväljaren tros efterfråga mer omfördelning när ojämlikheten ökar och att politiker tävlar om att få medianväljarens röst. Politiken antas därför anpassa sig i riktning mot medianväljarens preferenser och detta leder till mer omfördelning. Trots att MR-modellen har haft ett stort genomslag i forskningen finns det – som jag har visat – endast svagt empiriskt stöd för dess hypotes.

Min genomgång tyder på att det finns vissa skäl att tro att människor generellt sett efterfrågar mer omfördelning när ojämlikheten ökar, även om resultaten skiljer sig åt mellan studier och inkomstgrupper. Om ojämlikheten anses öka till följd av orättvisa förhållanden, snarare än individens egen förtjänst, efterfrågar individer mer omfördelning. Samtidigt finns det tecken på dålig kännedom om individens egen position i inkomstfördelningen och nivån på ojämlikheten. Analyserna på landnivå visar att omfördelningen inte har ökat i samma utsträckning som bruttoojämlikheten, varför även nettoojämlikheten blivit större.

Varför har då inte det demokratiska systemet stävjat den ökade ojämlikheten med hjälp av omfördelning? Rimligtvis finns det många förklaringar som bidrar till att omfördelningen uteblivit. Jag har valt att sammanfatta slutsatserna från min forskningsöversikt genom att analysera fyra avgörande steg i MR-modellens orsakskedja som Kenworthy & McCall (2008, s. 36) understryker.

1. Först och främst bygger modellen på antagandet att väljare är välinformerade om ojämlikhetens utveckling.
2. Detta leder till att väljarna, framförallt medianväljaren, efterfrågar ökad omfördelning.
3. Eftersom politiker enligt modellen behöver medianväljarens röst för att vinna val anpassar de politiken i linje med dennes efterfrågan.
4. Detta leder slutligen till att de styrande politikerna ökar graden av omfördelning inom ekonomin.

Med dessa fyra steg i åtanke menar jag att det kan finnas fyra skäl till att modellens hypotes har fått svagt empiriskt stöd.

För det första är det möjligt att den ökande bruttoojämlikheten inte märks av befolkningen. Som jag diskuterat finns det tecken på att kunskapen om den ekonomiska ojämlikheten generellt sett är tämligen låg (Gimpelson & Treisman 2018). Ojämlikhet är ett komplicerat begrepp och de mått som används är inte alltid lätta att förstå intuitivt. Som jag nämnde i introduktionsavsnittet medför den relativa aspekten av ekonomisk ojämlikhet att alla individers inkomst kan öka samtidigt som ojämlikheten ökar, även om det motsatta också är möjligt. Det kan därför vara så att väljare inte märker av att deras inkomst i relativa termer minskar när deras absoluta inkomst ökar. Därtill är det inte säkert vilka referensgrupper olika individer jämför sig med när de bildar sig en uppfattning om ojämlikheten. Det är exempelvis möjligt att man främst jämför sin inkomst med arbetskollegor, vänner eller familjemedlemmar (Clark & Senik 2010). I så fall kanske man bör använda sig av andra typer av jämförande mått än de gängse för att fånga upp de mekanismer som påverkar människors attityder. Med andra ord är det kanske inte helt relevant att operationalisera ojämlikhet med hjälp av en Gini-koefficient på landsnivå, vilket ofta är fallet. Vidare menar vissa forskare även att det är sambandet mellan nettoojämlikhet och omfördelning som bör studeras, då det är nettoinkomsten de flesta människor uppfattar.

För det andra kan det vara så att den ökade bruttoojämlikheten upplevs, men att detta inte leder till ökade krav på omfördelning. Min genomgång av litteraturen visar på att det råder tvivel kring frågan hur ojämlikhet formar människors attityder till omfördelning. Både teori och empiri ger skäl att tro att det vid ökad ojämlikhet uppstår ett nytt jämviktsläge där människor anpassar sina preferenser till den aktuellt rådande nivån på ojämlikhet (Trump 2017). Under det nya jämviktsläget förskjuts uppfattningar om vad som är en lämplig eller rättvis nivå av ojämlikhet, vilket minskar efterfrågan på omfördelning. Överlag verkar även sättet på vilket ojämlikheten uppstår vara av betydelse för hur individer ställer sig till den. Den ojämlikhet som uppstått av slump eller på ett sätt som anses vara orättvist möter större motstånd än den ojämlikhet som uppstår till följd av individernas egen ansträngning, förtjänst och arbete (Fong 2001). Det finns emellertid en del välgjorda

studier som visar på att individer efterfrågar mer omfördelning när ojämlikheten ökar. Som jag har diskuterat är det dock svårt att belägga sådana orsakssamband.

För det tredje kan man tänka sig att det uppstår ökade krav på omfördelning, men att dessa inte omsätts till politiska reformer. Ett möjligt skäl till detta är politisk ojämlikhet. Ett antal studier visar att höginkomsttagares policypreferenser i högre grad överensstämmer med den förda politiken än låginkomsttagares (till exempel Gilens 2012). Det är dessutom tydligt belagt att låginkomsttagare deltar i politiken i lägre utsträckning, vilket kan leda till att deras preferenser får mindre genomslag i den förda politiken. Ökad ojämlikhet kan även minska deltagandet ytterligare (Solt 2008). Det finns indikationer på att högre valdeltagande leder både till att vänsterpartier ställer sig längre till vänster i sina valplattformar och till att graden av omfördelning ökar (Rueda & Pontusson 2010).

För det fjärde kan det vara så att politiker vill tillgodose kraven på ökad omfördelning och stävja ojämlikheten, men av olika anledningar misslyckas med uppgiften. Exempelvis kan yttre faktorer relaterade till globalisering vara hinder för vad politiken kan uppnå. Som bland annat Piketty (2013) och Milanović (2016) diskuterar kan ökande nationell ojämlikhet till viss del ha sin förklaring i lägre kapitalbeskattning som grundar sig i regeringars ambition att locka till sig kapital på den globaliserade marknaden. Det är dessutom lättare att ta bort en skatt än att införa en, vilket kan föranleda en viss grad av så kallat spårberende. Skattehöjningar kan stöta på mobilisering inom det egna landet och ha en avskräckande effekt på regeringar. Därtill kan internationell konkurrens om företagsetableringar och arbetskraft leda till att politiker ser ekonomiska risker med att höja vissa skatter. De senaste decenniernas politiska debatt har även kännetecknats av ett stort inflytande från marknadsliberala idéer. Det finns en stor litteratur som diskuterar om och hur dessa faktorer påverkat välfärdsstatens omfattning och utformning (se bland annat Pierson 1994; 2001 och Swank 2005).

Sammantaget finns det skäl att tvivla på rimligheten i samtliga fyra centrala antaganden inom MR-modellen. Som min genomgång har visat påverkar människors inkomstnivå och klasstillhörighet deras inställning till omfördelning. Man kan därtill tänka sig att väljare värdesät-

ter andra politiska frågor än ekonomiska högre, exempelvis de socio-kulturella. Dessutom är det möjligt att andra ekonomiska faktorer än ojämlikhet är avgörande för hur man röstar. Ett viktigt område inom den statsvetenskapliga litteraturen handlar om ”ekonomiskt röstande” och undersöker hur väljare bedömer sittande regering baserat på olika ekonomiska utfall. En stor fråga inom denna forskning är huruvida det är utvecklingen av den personliga ekonomiska situationen eller landets ekonomiska situation²⁸ som väger tyngst när politiska partier ska ”belönas” eller ”straffas” i väljarbåset (se exempelvis Healy m.fl. 2017). Givet min inledande diskussion om att ojämlikhet är ett relativt mått kan ekonomiskt röstande-litteraturen vara värd att ha i åtanke när man försöker förstå hur individer reagerar på ojämlikhet. På ett partipolitiskt plan är det utifrån denna forskning tänkbart att en väljare belönar ett regeringsbärande parti efter en mandatperiod då den ekonomiska ojämlikheten ökat, förutsatt att landets eller väljarens välstånd samtidigt förbättrats i absoluta termer.

Ytterligare en intressant aspekt, som inte fått så mycket uppmärksamhet inom forskningen, är hur ojämlikheten är strukturerad. Som jag visat finns det tecken på att ojämlikhet som har sin grund i olika inkomstfördelningar kan leda till olika preferenser bland medelinkomsttagarna. Om en ökad ojämlikhet består i att de med högst inkomst drar ifrån resten av befolkningen finns det skäl att tro att medelinkomsttagarnas omfördelningspreferenser hamnar närmare låginkomsttagarnas. Omvänt finns det även tecken på att ett större gap mellan låg- och medelinkomsttagare kan få de senare att efterfråga mindre omfördelning. Detta kan i sin tur påverka partiets inställning till omfördelning och avgöra det faktiska utfallet.

Slutligen kan sägas att ojämlikhet är ett komplext begrepp att studera. Givet att många länders ekonomiska ojämlikhet ökat under senare decennier lär forskningen framöver utveckla såväl nya metodologiska ansatser som teorier och ge oss nya insikter i hur ojämlikhet formar politiken.

28 Inom economic voting-litteraturen kallas dessa egotropiskt respektive sociotropiskt röstande.

6. Referenser

- Acemoglu, Daron, Suresh Naidu, Pascual Restrepo, och James A. Robinson. 2015. "Democracy, Redistribution, and Inequality." In *Handbook of Income Distribution*, Elsevier, 1885–1966.
- Aggeborn, Linuz. 2016. "Voter Turnout and the Size of Government." *European Journal of Political Economy* 43: 29–40.
- Alesina, Alberto, och George-Marios Angeletos. 2005. "Fairness and Redistribution." *American Economic Review* 95(4): 960–80.
- Alesina, Alberto, och Eliana La Ferrara. 2005. "Preferences for Redistribution in the Land of Opportunities." *Journal of Public Economics* 89(5–6): 897–931.
- Alesina, Alberto, och Paola Giuliano. 2011. "Preferences for Redistribution." In *Handbook of Social Economics*, North-Holland, 93–131.
- Alesina, Alberto, Stefanie Stantcheva, och Edoardo Teso. 2018. "Intergenerational Mobility and Preferences for Redistribution." *American Economic Review*.
- Almås, Ingvild m.fl. 2016. "Fairness and Family Background." *Politics, Philosophy & Economics*: 1–14.
- Almås, Ingvild, Alexander W. Cappelen, och Bertil Tungodden. 2016. *Cutthroat Capitalism Versus Cuddly Socialism: Are Americans More Meritocratic and Efficiency-Seeking than Scandinavians?*
- Alt, James, och Torben Iversen. 2017. "Inequality, Labor Market Segmentation, and Preferences for Redistribution." *American Journal of Political Science* 61(1): 21–36.
- Avery, James M. 2015. "Does Who Votes Matter? Income Bias in Voter Turnout and Economic Inequality in the American States from 1980 to 2010." *Political Behavior* 37(4): 955–76.
- Barth, Erling, Henning Finseraas, och Karl O. Moene. 2015. "Political Reinforcement: How Rising Inequality Curbs Manifested Welfare Generosity." *American Journal of Political Science* 59(3): 565–77.
- Becker, Bastian. 2016. *Opportunity Matters: Inequity-Aversion and Demand for Redistribution in Western Democracies*.

- Becker, Bastian. 2017. *Mind the Income Gaps? Experimental Evidence of Information's Lasting Effect on Redistributive Preferences.*
- Becker, Bastian. 2018. *Group Inequality and Redistributive Politics : The Economic Roots of Preference Differences between Social Groups.*
- Bénabou, Roland. 2000. "Unequal Societies : Income Distribution and the Social Contract." *The American Economic Review* 90(1): 96–129.
- Bénabou, Roland, och Efe. A Ok. 2001. "Social Mobility and the Demand for Redistribution: The Poup Hypothesis." *The Quarterly Journal of Economics* 116(2): 447–87.
- Bénabou, Roland, och Jean Tirole. 2006. "Belief in a Just World and Redistributive Politics." *The Quarterly Journal of Economics* 121(2): 699–746.
- Bengtsson, Niklas, Per-Anders Edin, och Bertil Holmlund. 2014. 1 Finanspolitiska rådet *Löner, Sysselsättning Och Inkomster – Ökar Klyftorna I Sverige?*
- Beramendi, Pablo, och Christopher Anderson. 2008. "Income, Inequality, and Electoral Participation." In *Democracy, Inequality, and Representation : A Comparative Perspective*, eds. Pablo Beramendi och Christopher Anderson. Russell Sage Foundation, 434.
- Brady, Henry E, Sidney Verba, och Kay Lehman Schlozman. 1995. "Beyond Ses : A Resource Model of Political Participation Author (S): Henry E . Brady , Sidney Verba and Kay Lehman Schlozman Source : The American Political Science Review , Vol . 89 , No . 2 (Jun ., 1995), Pp . 271–294 Published by : American Politic." *The American Political Science Review* 89(2): 271–94.
- Card, David, Alexandre Mas, Enrico Moretti, och Emmanuel Saez. 2016. "Inequality at Work : The Effect of Peer Salaries on Job Satisfaction." *American Economic Review* 102(6): 2981–3003.
- Chambers, John R., Lawton K. Swan, och Martin Heesacker. 2014. "Better Off Than We Know." *Psychological Science* 25(2): 613–18.
- Clark, Andrew E., och Claudia Senik. 2010. "Who Compares to Whom? The Anatomy of Income Comparisons in Europe." *The Economic Journal* 120(544): 573–94.
- Cruces, Guillermo, Ricardo Perez-Truglia, och Martin Tetaz. 2013. "Biased Perceptions of Income Distribution and Preferences for Redistribution: Evidence from a Survey Experiment." *Journal of Public Economics* 98: 100–112.

- Cusack, T., Torben Iversen, och Philipp Rehm. 2006. "Risks at Work: The Demand and Supply Sides of Government Redistribution." *Oxford Review of Economic Policy* 22(3): 365–89.
- Dahlberg, Matz, Karin Edmark, och Heléne Lunqvist. 2012. "Ethnic Diversity and Preferences for Redistribution." *Journal of Political Economy* 120(1).
- Dimick, Matthew, David Rueda, och Daniel Stegmueller. 2016. "The Altruistic Rich? Inequality and Other-Regarding Preferences for Redistribution." *Quarterly Journal of Political Science* 11(4): 385–439.
- Dion, Michelle L., och Vicki Birchfield. 2010. "Economic Development, Income Inequality, and Preferences for Redistribution." *International Studies Quarterly* 54(2): 315–34.
- Downs, Anthony. 1957. "An Economic Theory of Political Action in a Democracy." *Journal of Political Economy* 65(2): 135–50.
- Durante, Ruben, Louis Putterman, och Joël van der Weele. 2014. "Preferences for Redistribution and Perception of Fairness: An Experimental Study." *Journal of the European Economic Association* 12(4): 1059–86.
- Elsässer, Lea, Svenja Hense, och Armin Schäfer. 2017. "Dem Deutschen Volke? Die Ungleiche Responsivität Des Bundestags." *Zeitschrift für Politikwissenschaft* 27(2): 161–80.
- Engelhardt, Carina, och Andreas Wagener. 2017. "What Do Germans Think and Know about Income Inequality? A Survey Experiment." *Socio-Economic Review*: 1–18.
- Esaiasson, Peter, och Anders Westholm. 2006. *Deltaandets Mekanismer: Det Politiska Engagemangets Orsaker Och Konsekvenser*. Liber.
- Esping-Andersen, G. 1990. *Three Worlds of Welfare Capitalism*. Cambridge: Polity Press.
- Fernández-Albertos, José, och Alexander Kuo. 2018. "Income Perception, Information, and Progressive Taxation: Evidence from a Survey Experiment." *Political Science Research and Methods* 6(1): 83–110.
- Finseraas, Henning. 2009. "Income Inequality and Demand for Redistribution: A Multilevel Analysis of European Public Opinion." *Scandinavian Political Studies* 32(1): 94–119.
- Fong, Christina. 2001. "Social Preferences, Self-Interest, and the Demand for Redistribution." *Journal of Public Economics* 82(2): 225–46.
- Gilens, Martin. 2012. *Affluence and Influence: Economic Inequality and Political Power in America*. Princeton University Press.

- Gimpelson, Vladimir, och Daniel Treisman. 2018. "Misperceiving Inequality." *Economics & Politics* 30(1): 27–54.
- Hacker, Jacob S., och Paul Pierson. 2010. 38 Politics and Society *Winner-Take-All Politics: Public Policy, Political Organization, and the Precipitous Rise of Top Incomes in the United States*.
- Healy, Andrew J., Mikael Persson, och Erik Snowberg. 2017. "Digging into the Pocketbook: Evidence on Economic Voting from Income Registry Data Matched to a Voter Survey." *American Political Science Review*: 1–15.
- Iversen, Torben, och David Soskice. 2006. "Electoral Institutions and the Politics of Coalitions: Why Some Democracies Redistribute More than Others." *The American Political Science Review* 100: 165–81.
- Kahneman, Daniel m.fl. 1991. "Anomalies: The Endowment Effect, Loss Aversion, and Status Quo Bias." *The Journal of Economic Perspectives* 5(1): 193–206.
- Karadja, Mounir, Johanna Mollerstrom, och David Seim. 2017. "Richer (and Holier) Than Thou? The Effect of Relative Income Improvements on Demand for Redistribution." *The Review of Economics and Statistics* 99(2): 201–12.
- Kelly, Nathan J., och Peter K. Enns. 2010. "Inequality and the Dynamics of Public Opinion: The Self-Reinforcing Link Between Economic Inequality and Mass Preferences." *American Journal of Political Science* 54(4): 855–70.
- Kenworthy, Lane, och Leslie McCall. 2008. "Inequality, Public Opinion and Redistribution." *Socio-Economic Review* 6(1): 35–68.
- Kenworthy, Lane, och Jonas Pontusson. 2005. "Rising Inequality and the Politics of Redistribution in Affluent Countries." *Perspectives on Politics* 3(3): 449–71.
- Korpi, Walter. 1983. *The Democratic Class Struggle*. Routledge.
- Korpi, Walter, och Joakim Palme. 2003. "New Politics and Class Politics in the Context of Austerity and Globalization: Welfare State Regress in 18 Countries, 1975–95." *American Political Science Review* 97(3): 425–46.
- Kuziemko, Ilyana, Ryan W. Buell, Taly Reich, och Michael I. Norton. 2014. "Last-Place Aversion: Evidence and Redistributive Implications." *The Quarterly Journal of Economics* 129(1): 105–49.

- Kuziemko, Ilyana, Michael I. Norton, Emmanuel Saez, och Stefanie Stantcheva. 2015. "How Elastic Are Preferences for Redistribution? Evidence from Randomized Survey Experiments." *American Economic Review* 105(4): 1478–1508.
- Lasswell, Harold. 1936. *Who Gets What, When, How*. New York-London.: Whittlesey House.
- Linos, K., och Martin West. 2003. "Self-Interest, Social Beliefs, and Attitudes to Redistribution. Re-Addressing the Issue of Cross-National Variation." *European Sociological Review* 19(4): 393–409.
- Lipset, Seymour Martin. 1960. *Political Man: The Social Bases of Politics*. Doubleday.
- Lipset, Seymour Martin, och Stein Rokkan. 1967. *Party Systems and Voter Alignments: Cross-National Perspectives*. Free Press.
- Lupu, Noam, och Jonas Pontusson. 2011. "The Structure of Inequality and the Politics of Redistribution." *American Political Science Review* 105(2): 316–36.
- Luttmer, E. F. P. 2005. "Neighbors as Negatives: Relative Earnings and Well-Being." *The Quarterly Journal of Economics* 120(3): 963–1002.
- Lübker, Malte. 2007. "Inequality and the Demand for Redistribution: Are the Assumptions of the New Growth Theory Valid?" *Socio-Economic Review* 5(1): 117–48.
- Mahler, Vincent A. 2002. "Exploring the Subnational Dimension of Income Inequality: An Analysis of the Relationship Between Inequality and Electoral Turnout in the Developed Countries." *International Studies Quarterly* 46(1): 117–42.
- Mahler, Vincent A. 2008. "Electoral Turnout and Income Redistribution by the State: A Cross-National Analysis of the Developed Democracies." *European Journal of Political Research* 47(2): 161–83.
- Mahler, Vincent A, och David K Jesuit. 2006. "Fiscal Redistribution in the Developed Countries: New Insights from the Luxembourg Income Study." *Socio-Economic Review* 4: 483–511.
- Meltzer, Allan H., och Scott F. Richard. 1981. "A Rational Theory of the Size of Government." *Journal of Political Economy* 89(5): 914–27.
- Milanovic, Branko. 2000. "The Median-Voter Hypothesis, Income Inequality, and Income Redistribution: An Empirical Test with the Required Data." *European Journal of Political Economy* Ž 16: 367–410.

- Milanović, Branko. 2016. *Global Inequality: A New Approach for the Age of Globalization*. Harvard University Press.
- Minkoff, Scott L., och Jeffrey Lyons. 2017. "Living With Inequality: Neighborhood Income Diversity and Perceptions of the Income Gap." *American Politics Research*: 1532673X1773379.
- Moene, Karl Ove, och Michael Wallerstein. 2001. "Inequality, Social Insurance, and Redistribution." *American Political Science Review* 95(4).
- Mueller, Dennis C, och Thomas Stratmann. 2003. "The Economic Effects of Democratic Participation." *Journal of Public Economics* 87(9–10): 2129–55.
- Nekby, Lena, och Per Pettersson-Lidbom. 2017. "Revisiting the Relationship between Ethnic Diversity and Preferences for Redistribution: Comment." *The Scandinavian Journal of Economics* 119(2): 268–87.
- Nilsson, Therese, och Daniel Waldenström. 2011. "Hur Kan Ojämlighetens Hälsoeffekter Identifieras?" *Ekonomisk debatt* (31): 6–18.
- Oliver, J Eric. 1999. "The Effects of Metropolitan Economic Segregation on Local Civic Participation." *American Journal of Political Science* 43(1): 186–212.
- Osberg, Lars, och Timothy Smeeding. 2006. "'Fair' Inequality? Attitudes toward Pay Differentials: The United States in Comparative Perspective." *American Sociological Review* 71(3): 450–73.
- Persson, Mikael, och Mikael Gilljam. 2017. *Who Got What They Wanted? The Opinion-Policy Link in Sweden 1956–2014*.
- Persson, Torsten, och Guido Tabellini. 1994. "Is Inequality Harmful for Growth?" *The American Economic Review* 84: 600–621.
- Pierson, Paul. 1994. *Dismanteling the Welfare State? Reagan, Thatcher and the Politics of Retrenchment*. Cambridge University Press.
- Pierson, Paul., ed. 2001. *The New Politics of the Welfare State*. Oxford University Press.
- Piketty, Thomas. 2013. *Capital in the Twenty-First Century*. Harvard University Press.
- Piketty, Thomas. 2018. *Brahmin Left vs Merchant Right: Rising Inequality: The Changing Structure of Political Conflict (Evidence from France, Britain and the US, 1948–2017)*.
- Piketty, Thomas, och Emmanuel Saez. 2014. "Inequality in the Long Run." *Science (New York, N.Y.)* 344(6186): 838–43.

- Pontusson, Jonas, och David Rueda. 2010. "The Politics of Inequality: Voter Mobilization and Left Parties in Advanced Industrial States." *Comparative Political Studies* 43(6): 675–705.
- Pontusson, Jonas, och David Weisstanner. 2018. "Macroeconomic Conditions, Inequality Shocks and the Politics of Redistribution, 1990–2013." *Journal of European Public Policy* 25(1): 31–58.
- Roemer, John E. 1998. "Why the Poor Do Not Expropriate the Rich: An Old Argument in New Garb." *Journal of Public Economics* 70(3): 399–424.
- Romer, Thomas. 1975. "Individual Welfare, Majority Voting, and the Properties of a Linear Income Tax." *Journal of Public Economics* 4(2): 163–85.
- Rueda, David. 2005. "Insider–Outsider Politics in Industrialized Democracies: The Challenge to Social Democratic Parties." *American Political Science Review* 99(1): 61–74.
- Schmidt-Catran, Alexander W. 2016. "Economic Inequality and Public Demand for Redistribution: Combining Cross-Sectional and Longitudinal Evidence." *Socio-Economic Review* 14(1): 119–40.
- Schwabish, Jonathan A., Timothy M. Smeeding, och Lars Osberg. 2006. "Income Distribution and Social Expenditures." In *The Distributional Effects of Government Spending and Taxation*, London: Palgrave Macmillan UK, 247–88.
- Schäfer, Armin. 2012. "Consequences of Social Inequality for Democracy in Western Europe." *Zeitschrift für Vergleichende Politikwissenschaft* 6(S2): 23–45.
- Shapiro, Ian., Peter A. Swenson, och Daniela Donno Panayides. 2008. *Divide and Deal: The Politics of Distribution in Democracies*. NYU Press.
- Shayo, Moses. 2009. "A Model of Social Identity with an Application to Political Economy: Nation, Class, and Redistribution." *American Political Science Review* 103(2): 147–74.
- Solt, Frederick. 2008. "Economic Inequality and Democratic Political Engagement." *American Journal of Political Science* 52(1): 48–60.
- Solt, Frederick. 2010. "Does Economic Inequality Depress Electoral Participation? Testing the Schattschneider Hypothesis." *Political Behavior* 32(2): 285–301.

- Stichnoth, Holger, och Karine Van der Straeten. 2013. "Ethnic Diversity, Public Spending, and Individual Support for the Welfare State: A Review of the Empirical Literature." *Journal of Economic Surveys* 27(2): 364–89.
- Svallfors, S. 1997. "Worlds of Welfare and Attitudes to Redistribution: A Comparison of Eight Western Nations." *European Sociological Review* 13(3): 283–304.
- Swank, Duane. 2005. "Globalisation, Domestic Politics, and Welfare State Retrenchment in Capitalist Democracies." *Social Policy and Society* 4(2): 183–95.
- Trump, Kris-Stella. 2017. "Income Inequality Influences Perceptions of Legitimate Income Differences." *British Journal of Political Science*: 1–24.
- Volscho, Thomas W., och Nathan J. Kelly. 2012. "The Rise of the Super-Rich." *American Sociological Review* 77(5): 679–99.
- Wilkinson, Richard G., och Kate E. Pickett. 2010. *The Spirit Level: Why Equality Is Better for Everyone*. Penguin UK.
- Xu, Ping, och James C. Garand. 2010. "Economic Context and Americans' Perceptions of Income Inequality." *Social Science Quarterly* 91(5): 1220–41.

Rapporter i serien

1. Vad betyder arbetsinkomsterna för ojämlikheten?
ISBN 978-91-566-3326-3
2. Jämlikhet och tillväxt
ISBN 978-91-566-3327-0
3. Program för en jämlik skola
ISBN 978-91-566-3328-7
4. Högerpopulismen och jämlikheten
ISBN 978-91-566-3329-4
5. Ojämlikhetens geografi
ISBN 978-91-566-3330-0
6. Facklig organisering och ekonomisk jämlikhet
ISBN 978-91-566-3331-7
7. Sverigedemokraterna i den svenska geografin
ISBN 978-91-566-3332-4
8. Har vi råd att bo här?
ISBN 978-91-566-3333-1
9. Ojämlikhet och radikala högerpartier
ISBN 978-91-566-3334-8
10. Ojämlik hälsa
ISBN 978-91-566-3335-5
11. De oorganiserade
ISBN 978-91-566-3336-2
12. Kamrateffekternas betydelse
ISBN 978-91-566-3337-9

Denna rapport går igenom forskningen om hur ekonomisk ojämlikhet påverkar dels inställning till ekonomisk omfördelning, dels den faktiska omfördelningen i ett land. En vanlig vetenskaplig teori, den så kallade Meltzer-Richard-modellen, förutspår att ökad ekonomisk ojämlikhet bör leda till att medianväljaren efterfrågar en mer omfördelande politik och att politikerna svarar på denna efterfrågan. Men håller teorin i verkligheten? Många studier visar att de individuella preferenserna till omfördelning i stor utsträckning beror på individens position i inkomstfördelningen. En viktig faktor verkar också vara hur man tror att ojämlikheten uppstått: om den uppfattas som orättvist grundad blir inställningen till omfördelning mer positiv än om den uppfattas som rättvis. Sammantaget finns det en viss övervikt av studier som menar att människors preferenser till omfördelning blir mer positiva av ökad ojämlikhet, men resultaten är långt ifrån entydiga. På makronivå visar däremot genomgången av forskningsområdet att de senaste decenniernas ökande ekonomiska ojämlikhet inte har lett till mer ekonomisk omfördelning. Det finns alltså skäl att ifrågasätta Meltzer-Richard-modellens rimlighet.

Rapporten är skriven av Jan Szulkin, doktorand i statsvetenskap vid Uppsala universitet.

Oktober 2018

ISBN 978-91-566-3338-6

www.lo.se

